

Wat is 'het belang van het kind'?

Wie in de jeugdzorg werkt, loopt tegen ethische kwesties aan. Soms zijn ze zó indringend dat reflectie gewenst en noodzakelijk is. 'Moreel beraad' kan daarbij behulpzaam zijn, zegt ethicus Mariëtte van den Hoven. *Mariëtte van den Hoven*

P

it artikel begint met vier situaties die in de praktijk van jeugdzorgwerkers voorkomen. Ogenshijnlijk zijn ze heel verschillend:

1 Marianne gaat als gezinsvoogd naar een werkoverleg waar de 'keten' samekomt. Zij krijgt namens haar collega enkele casussen mee ter bespreking. Haar collega moet naar een ander overleg, dus deze aanpak is wel zo efficiënt.

2 De werkgroep 'erwraak' komt elke maand bij elkaar. Hierin wordt besproken of de interne richtlijn moet blijven worden gehanteerd. In deze richtlijn staat dat als meisjes aangeven dat zij niet naar huis durven omdat ze een Nederlands vriendje hebben' dit voldoende is om preventieve maatregelen te nemen.

3 Een moeder verzucht over de gesprekken die met haar en haar kind worden gevoerd: 'Meestal praten we met een computer crussen. En vaak moeten we ons hele verhaal opnieuw vertellen bij elke nieuwe hulpverlener – en dat zijn er inmiddels een heleboel.'

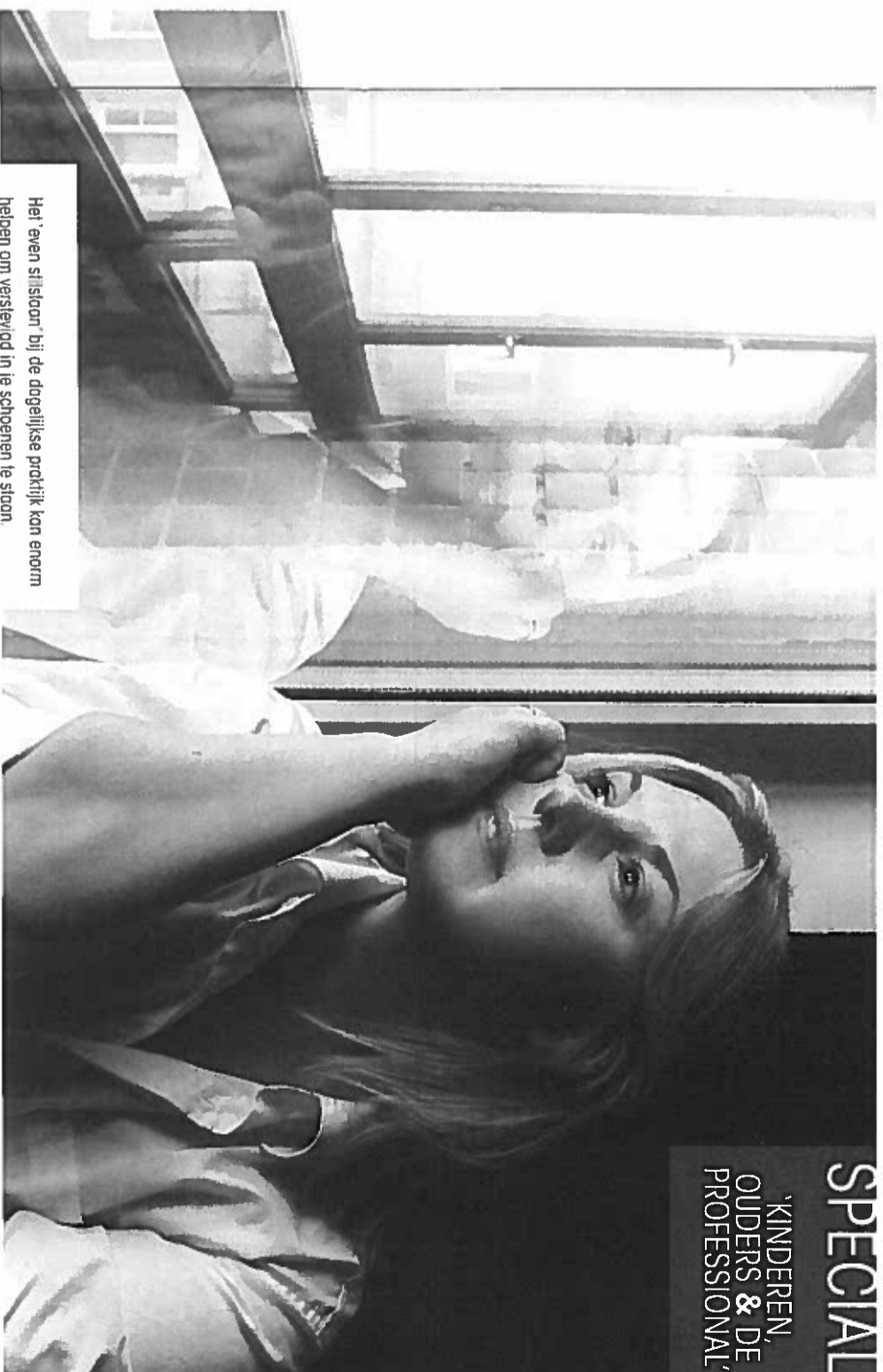
4 Een maatschappelijk werker tekent in het kader van een ethische training een situatie van een gezin uit. Wie is er bij dit gezin

betrokken? Als collega's de tekening bekijken, vragen ze: 'Waar is de cliënt?'

Vragen stellen

Of je nu bij Bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming werkt, maatschappelijk werker bent of jeugdarts, je kunt op verschillende manieren in aanraking komen met vergelijkbare kwesties als de vier hierboven. Deze kwesties zijn niet 'normatief neutraal'. Dit betekent dat je bij deze kwesties vragen kunt stellen over waarden in de jeugdzorg en hoe je als professionaal zorgvuldig handelt. Neem kwestie 1. Het is een praktische keuze om een collega namens jou of jouw organisatie naar een overleg te sturen en dan enkele 'bespreekgevallen' mee te geven. Maar als je als professional gehouden bent aan een beroepsgeheim, dringt zich onmiddellijk de vraag op of je die informatie wel zomaar aan een collega mag meegeven. En moet je eigenlijk wel over je cliënt spreken zonder dat het kind of het gezin daar weet van heeft? Doe je een gezin recht door een andere collega de casus te laten bespreken? Komt hun zorgbehoefte dan wel goed in beeld of kan dit tot verkeerde interpretaties leiden?

Zoals je ziet, kunnen verschillende vragen worden gesteld bij deze casus. Ze zijn allemaal normatief: ze hebben betrekking op wat wij met zijn allen beschouwen als goede zorg of goede omgang met elkaar en ze zijn gekoppeld aan visies op goede professionaliteit.

Het even slijstaan' bij de dagelijkse praktijk kan enorm helpen om versleefd in je schoenen te staan

Het gaat over vertrouwelijkheid van informatie en privacy, maar ook over respect en inspraak.

Niet prettig

Elk van de vier genoemde casussen leidt tot vragen die verder gaan dan de dagelijkse praktijk. Het werkgroepvoorbeeld is een vraag naar achterliggende opvattingen over 'belang van een kind' en 'schat'. Hoe schat je als buitenstaander in of een kind serieus gevaar loopt als het een niet-moslim vriendje heeft? En welke maatregelen zijn dan passend, zodat de zaak door deze maatregelen niet verder escaleert? De moeder die klaagt dat ze steeds opnieuw het hele verhaal moet doen, botst tegen een te rigide opstelling over het delen van informatie. Als je elke keer met 'je billen bloot' moet, is dat niet prettig. Het is ook niet prettig om met een kind te praten in een omgeving waar de computer een prominente rol inneemt. Dat kan een kind intimideren en doet geen recht aan zijn of haar eigen verhaal. De maatschappelijk werker die in de kluwen van ketenzorg de cliënt niet meer goed in beeld heeft, tekent misschien de werkelijkheid zoals deze wordt ervaren door gezinnen in de jeugdzorg.

Voorbij etiketten

Ethische reflectie is een manier om meer gestructureerd na te denken over deze thema's. In de dagelijkse

praktijk koers je vaak op de automatische piloot en zijn termen als 'belang van het kind', 'schade', 'privacy' en 'beroepsgeheim' soms zo ingeburgerd dat ze als etiketten op situaties geplakt worden zonder dat uitgelegd wordt waarom ze juist in de betreffende situatie relevant zijn. Dit soort etiketten kunnen soms als clichés gaan functioneren, waardoor we de echte betekenis of reikwijdte van een norm niet meer kennen. Informatie over een cliënt mag je best delen met een ander, zolang je daarvoor toestemming hebt van je cliënt zelf. Deze ogenschijnlijk simpele oplossing is echter niet altijd in beeld, zeker niet als ouders niet echt bereid zijn om mee te werken met jeugdhulpverlening.

Een begrip als 'belang van het kind' heeft het meest last van verschillende interpretaties. Het gaat om een inschatting van wat goed is voor iemand, zonder dat we precies kunnen aangeven wat 'goed' is. Dat is in de praktijk een lastige klus. Natuurlijk zijn sommige thuissituaties zeer slecht voor kinderen, dan is de ondergrens overschreden. Maar alles daarboven kan op verschillende manieren worden bepaald. Het belang van een kind kan zijn: de kans om zich optimaal te ontwikkelen. Het belang van een kind kan ook zijn: de beschikking hebben over bed, bad en brood. Het eerste belang is duidelijk veelzender en als hoger ideaal gesteld dan het tweede.

In de jeugdzorg kom je beide interpretaties tegen – en nog vele andere. Dit heeft gevolgen voor de ambities die je in de jeugdzorg hebt. Het is soms nodig om over

MEDILEX

Onafhankelijke nascholing voor zorgprofessionals

Al 25 jaar organiseert Medilex de beste congressen en cursussen voor professionals binnen de zorg. Medilex wordt met betrekking tot de inhoud, de overheid, de consultancy, de uitgeverij van welke andere partij dan ook (onafhankelijke voorlichting over maatschappelijk relevante thema's) ons speerpunt - dit maakt Medilex uniek in zorg en welzijn.

Verwarde mensen in beeld

Over opvang, begeleiding en zorg.

Congres
Wanneer
Woensdag 11 november
Waar
Leuvelhof Klooster,
Amersfoort
Programma en inschrijven:
www.medilex.nl/
verwardemensen

Eerder dan verwacht

Passende zorg bij (dreigende) vroeggeboorte.

Congres
Wanneer
Dinsdag 17 november
Waar
congrescentrum in de Oriënhoeck,
Utrecht
Programma en inschrijven:
www.medilex.nl/
vroeggeboortezakenhuis

Risicotaxatie bij jeugd

Van inzicht naar betekenisvolle interpretatie & toepassing.

Congres
Wanneer
Donderdag 19 november
Waar
Zaaielthuis 7,
Utrecht
Programma en inschrijven:
www.medilex.nl/
risicotaxatiejeugd

Radicalisering binnen gemeenten

Herkennen en handelen.

Congres
Wanneer
Woensdag 2 december
Waar
NH Amersfoort
Programma en inschrijven:
www.medilex.nl/radicalisering

ADHD bij volwassenen

Probleemherkenning en behandeling.

Congres
Wanneer
Dinsdag 8 december
Waar
Congrescentrum in de Oriënhoeck,
Utrecht
Programma en inschrijven:
www.medilex.nl/
ADHDvolwassenen

Jongens en seks

Seksueel gedrag bespreekbaar maken bij jongens.

Congres
Wanneer
Dinsdag 15 december 2015
Waar
NH Amersfoort
Programma en inschrijven:
www.medilex.nl/
jongensseks

sche reflectie – ook tot doordiening van dieperliggende vragen als: 'Wat is het belang van een kind?' 'Wat is schade precies?' Tijd om over dit soort vragen na te denken, wordt vaak niet genomen.

Broedje ethiek

Het is interessant dat men een klein decennium geleden in de gezondheidszorg heeft gesteld dat reflectie over ethische kwesties belangrijk is om als professionaal beter te kunnen functioneren; het sterkt je in je werk. En in diezelfde gezondheidszorg zijn afdelingsberaden, teamoverleg en instellingsworkshops georganiseerd. En passant schoten daarbij allerlei andere initiatieven als paddenstoelen uit de grond: van 'Ethiek-café' tot 'Broedje ethiek'. Moreel beraad, in welke vorm dan ook, is in de zorg inmiddels een bekend begrip.

Ethische reflectie daagt je uit om nog eens dieper na te denken over structuren in de jeugdzorg, over de rol van jezelf in het grotere geheel. Bijvoorbeeld over het fenomeen ketensamenwerking. Dat is een belangrijk middel om kinderen in de knel efficiënt hulp te bieden. Maar het begrip *keten* kan op verschillende manieren worden uitgelegd. Een keten kan een kluwen zijn waarin we de weg kwijtraken, zoals het voorbeeld van de tekening duidelijk maakt. Een keten kan iets zijn waaruit je niet kunt ontsnappen. Maar het kan ook een vangnet zijn dat een gezin enorm vooruit helpt. Een metafoor als ketensamenwerking kan dus verschillende associaties oproepen. Het uitspreken daarvan en doordenken kan helpen om binnen ketens dezelfde ambities te hebben.

Reflectie moet je doen

Idealen botsen soms. Moreel beraad kan in kaart brengen waar precies de schoen wrijgt. Stel, de ene collega mikt op 'goed genoeg ouderschap' waarbij bed, brood en bad wordt geboden aan een kind. Een andere collega ziet met lade ogen aan dat dit kind nog steeds op het randje van verwarlozing verkeert, dat het liefdeloos en zonder aandacht wordt opgevoed. Deze collega zou veel meer hulp aan een gezin willen bieden. In dit voorbeeld leggen twee collega's de waarde 'belang van een kind' op verschillende manieren uit.

Of stel je voor dat een ouder zijn belang duidelijk anders ziet dan de Raad voor de Kinderbescherming. Op dat moment botsen de ouderlijke vrijheid en welzijn met elkaar. Dan is het niet vanzelfsprekend wie aan het langste eind trekt.

Ethische reflectie is geen vast onderdeel van het werk van professionals in de jeugdzorg. Het 'even stilstaan' bij de dagelijkse praktijk kan wel enorm helpen om verstevigd in je schoenen te staan. Om te weten waarom je de dingen doet zoals je ze doet. Of om een verschil van inzicht eens goed door te praten met collega's. Doen! ♣

Mariëtte van den Hoven is coauteur van het boek *Even stilstaan*. In *Even stilstaan* presenteren we verschillende vormen van ethische reflectie, zegt Mariëtte. 'Er staat in hoe je dat concreet kunt aanpakken en ook tips waarmee je dat kunt doen. Bijvoorbeeld tijdens een lunchsessie, een werkbespreking of een workshop. Het boekje brengt verhalen van mensen uit de jeugdzorg en experts in ethische reflectie bij elkaar. Het is bedoeld om te inspireren, om door te denken, om niet stil te staan bij gestelde punten. Het boekje is te bestellen via www.swpboek.com (zoekop: 'stilstaan').

➔ deze begrippen dieper na te denken en zo scherper op het nervies te krijgen waartoe ze dienen. Waarom is 'beroepsgeheim' zo belangrijk? Dat weet je pas als je weet welke waarde het vertegenwoordigt, namelijk de waarde 'vertrouwen'. En als je dat weet, is het gemakkelijker om je aan het beroepsgeheim te houden.

Dagelijkse keuzen

In de praktijk zijn er talloze voorbeelden van situaties waarin je keuzen moet maken. Dan is er niet altijd tijd om eens rustig stil te staan bij de vraag wat het beste is om te doen. Toch zijn dagelijkse situaties ook sterk normatief geladen. Of je wel of niet gaat ingrijpen in een gezin is altijd een lastige kwestie. Toch kan ook ethische reflectie achteraf helpen om voor de toekomst meer grip te krijgen op achterliggende motieven tot handelen. Stel dat je niets hebt gedaan in een bepaald gezin en het nog even wilde aanzien. Vervolgens escalerde de

Is bed-bad-brood voldoende of mik je op optimale ontwikkeling?

zaak enorm. Dat kan je verwijten opleveren. Soms gaan mensen zelfs zo ver dat ze stellen dat jeugdzorgwerkers handlingsverleggen waren. Zo'n uitspraak is een enorm sterk oordeel; je deed niet wat je had moeten doen. Samen nadenken over de kwestie kan dan helpen om te verwoorden wat belangrijk is en hoe zwaar welke reden zou moeten wegen in een specifieke situatie. Geen twee gezinsituaties zijn tenslotte hetzelfde en beslissingen zijn altijd maatwerk. Moreel beraad is een manier om ethische reflectie concreet te maken. Er zijn talloze stappenplannen in omloop die helpen om een concrete kwestie te bespreken, om de achterliggende normen en waarden in beeld te krijgen en te doordenken. In veel gevallen leidt een moreel beraad – een stappenplan voor ethi-

OVER DE AUTEUR

Mariëtte van den Hoven is universitair docent bij het Ethiek Instituut van de Universiteit Utrecht.